

Asia: VN/5137/2022-OM-229

Ehdotus uudeksi valmiuslaiksi; työryhmän mietintö

1 luku. Yleiset säännökset

1 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

2 luku. Varautumisvelvollisuus

Yleisen varautumisvelvollisuuden organisatorista soveltamisalaa (6 §:n 1 mom.) koskevat huomiot:

-

Yleisen varautumisvelvollisuuden aineellista sisältöä (6-8 §) koskevat huomiot:

-

Muut 2 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

3. luku Poikkeusoloista ja lisätoimivaltuuksien käyttöönotosta päättäminen

Poikkeusolojen edellytyksiä (11 §, vrt. nyk. poikkeusolojen määritelmä) koskevat huomiot:

-

Poikkeusolojen alkamista ja päättymistä koskevaa päätöksentekoa (12 ja 21 §) koskevat huomiot:

-

Lisätoimivaltuuksien käyttöönottonenettelyä (13-20 §) koskevat huomiot:

-

Valtioneuvoston erityisiä seurantavelvollisuuksia (22 ja 23 §) koskevat huomiot:

-

4 luku. Poikkeusolojen hallinnan ohjaus ja hallinnon erityisjärjestelyt

4 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

5 luku. Lisätoimivaltuuksien käyttöperiaatteet ja soveltamista koskevat yleiset säännökset

5 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

6 luku. Hallinnon järjestäminen ja valtion taloudenhoito

6 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

7 luku. Työvoiman saatavuuden turvaaminen

7 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

8 luku. Työvelvollisuus

8 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

9 luku. Sotilaallisen puolustusvalmiuden turvaaminen

9 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

10 luku. Liikkumisen ja oleskelun rajoittaminen sekä väestön siirtäminen

10 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

11 luku. Otto-oikeudet ja palvelujen suorittamisvelvollisuus

11 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

12 luku. Väestön välttämättömän toimeentulon turvaaminen ja sosiaaliturvan muutokset

12 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

13 luku. Välttämättömien hyödykkeiden ja palvelujen saatavuuden turvaaminen

13 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

14 luku. Sosiaali- ja terveydenhuollon sekä koulutuksen turvaaminen

14 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

15 luku. Asumisen järjestäminen

15 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

16 luku. Rahoitusmarkkinoiden ja vakuutusmarkkinoiden turvaaminen

16 luvun (pl. 110 §) säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

110 §:n 1 momentin 1 kohtaa (vientikielto) koskevat huomiot:

-

110 §:n 1 momentin 2 kohtaa (tuontikielto) koskevat huomiot:

-

110 §:n 1 momentin 3 kohtaa (tiettyjen taloudellisten toimien kielto) koskevat huomiot:

-

110 §:n 1 momentin 4 kohtaa (kotiuttamisvelvollisuus) koskevat huomiot:

-

110 §:n 2-5 momenttia koskevat huomiot:

-

17 luku. Energia-, vesi- ja jätehuollon turvaaminen

17 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

18 luku. Välttämättömien viestintä- ja postipalveluiden turvaaminen

18 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

19 luku. Ruoantuotannon turvaaminen

19 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

20 luku. Välttämättömän rakentamisen turvaaminen

20 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

III osaa koskevat yleiset kysymykset

Toimivaltuusosan rakennetta ja toimivaltuuksien sääntelytapaa koskevat yleiset huomiot:

-

Mahdolliset muut koko toimivaltuusosaa koskevat huomiot:

-

21 luku. Lisätoimivaltuuksien täytäntöönpanoa koskevat yleiset säännökset

21 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

22 luku. Lisätoimivaltuuksien täytäntöönpanoa koskevat erityiset säännökset

22 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

23 luku. Korvaukset

23 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

24 luku ja rikoslain muuttamista koskeva lakiehdotus. Rangaistussäännökset

Valmiuslain 24 luvun ja rikoslain muuttamista koskevan lakiehdotuksen (2. lakiehdotus) säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

25 luku. Muutoksenhaku

25 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

HE-luonnoksen yleisperustelut

Vaikutusten arviointia koskevat huomiot:

-

Säätämisyjärjestysperusteluja koskevat huomiot:

-

Muut HE-luonnoksen perusteluja koskevat huomiot:

-

Työryhmän mietintö

Uudistuksen tarpeellisuutta ja sen keskeisiä ratkaisuja koskevat yleiset kannanotot:

Yleistä: Kokonaisturvallisuuden asiantuntijaverkostossa (työryhmä) uutta valmiuslakia pidetään lähtökohtaisesti hyvänä uudistuksena, mutta siinä on myös tarvetta tarkennuksille. Työryhmä tukee varautumisvelvollisuuden laajentamista. Samalla lakiehdotus myös laajentaa valmiuksia häiriötilanteiden hallintaan, sillä uudistuksen myötä viranomaisille ja aluehallinnolle annetaan paremmat työkalut vakavien häiriötilanteiden hallintaan. Kuitenkin lain tekstissä tulee korostaa, että koko viranomaisketju on sitoutettava varautumiseen valtiohallinnon ohella. Varautumisessa tulee huomioida yhteiskunnan eri hallinnon alojen lisäksi myös kunnat ja järjestöt, joilla on merkittävä rooli kokonaisturvallisuuden toteutumisen kannalta. Alla kappaleittain työryhmän esityksiä valmiuslain uudistamiseksi.

Lasten hoidon järjestäminen: Mietinnössä todetaan, että ”alle seitsemänvuotiaan tai pysyvästi taikka pitkäaikaisesti sairaan lapsen huoltajalle... ei saisi lähtökohtaisesti antaa työmääräystä työssäkäyntialueen ulkopuolelle”. Tämä suojaa perheitä vaikeista tilanteista, sillä esimerkiksi jatkuvaa hoitoa tarvitsevat lapset mainitaan selkeästi.

Arvio/esitys: Ehdotus on hyvä, mutta työryhmä huomauttaa, että seitsemän vuoden ikärajan perusteita on selvitettävä. Seitsemänvuotias lapsi on vielä hyvin pieni, ja lisäksi puoliso voi itse toimia kriittisissä tehtävissä. Siksi on tärkeää arvioida, miten perheen arjen sujuminen turvataan ja miten työntekijä pystyy hoitamaan velvollisuutensa ilman kohtuutonta kuormitusta. Kuinka esimerkiksi lastenhoito järjestetään. Tehtävien mahdollisimman häiriötön hoitaminen edellyttää, että huomioidaan myös työntekijän perheen oikeudet.

Tilapäisesti toisiin työtehtäviin määrääminen: Ehdotetussa 42 § 11 momentin kohdassa säädettäisiin mahdollisuudesta määrätä työntekijä tilapäisesti toisiin työtehtäviin, jos hänellä on niihin riittävä osaaminen ja tehtävää voidaan pitää hänelle sopivana.

Arvio/esitys: Riittävän osaamisen määritelmä on kuitenkin syytä täsmentää. Pandemia-aika sote-alalla osoitti, että esimerkiksi sairaanhoitajan koulutus ei automaattisesti tarkoita, että henkilö voi

siirtyä tehohoitoon ilman erityistä lisäkoulutusta ja perehdytystä. Tämä korostaa tarvetta selkeille kriteereille siitä, mitä ”riittävä osaaminen” käytännössä tarkoittaa eri tehtävissä.

Varautumisvelvollisuus: Ehdotus laajentaa nykyistä varautumisvelvollisuutta. 6 § sisällytettäisiin velvollisuus huolehtia lakisääteisten tehtävien jatkuvuudesta kaikissa häiriötilanteissa.

Arvio/esitys: On ristiriitaista, että kuitenkin toisaalla lakiehdotuksessa mainitaan, että lisäresursseja jo nykyisinkin lainvelvoittamille kunnille ei ole tulossa. Kunnat ja hyvinvointialueet on kirjattu varautumisvelvollisiksi jo voimassa olevan lain nojalla, joten lain kattavuuden laajentamisessa on huomioitava lisätehtävät. Uudistettuun lakiin tulee täsmentää, että valtio tukee paikallistason varautumista. Kokonaisturvallisuuden näkökulmasta juuri yksilöt ja heidän toimintansa yhteisössä ovat keskiössä, joten hyvinvointialueet, kunnat ja järjestöt tulee huomioida aiempaa enemmän.

Riskien arviointi ja hallinta sekä tilannekuvan muodostaminen: Ehdotetun 7 § tarkoituksena on velvoittaa varautumisvelvollinen seuraamaan säännöllisesti ja proaktiivisesti toimintaympäristössään tapahtuvia muutoksia sekä ylläpitämään valmiuttaan. 10 §:ssä säädetään tilannekuvan ylläpitämisestä siten, että kukin ministeriö vastaisi toimialallaan ajantasaisen tilannekuvan ylläpitämisestä. Käytännössä siis ministeriöiden rooli korostuu, eikä esimerkiksi hyvinvointialueiden ja kuntien omaa tilannekuvaa mainita. Mietinnössä todetaan, että ”tilannekuvatiedolla on keskeinen merkitys vakavien häiriötilanteiden hallinnassa ja poikkeusoloista päätettäessä.”

Arvio/esitys: Nykyiset uhkat ja niiden esiintyminen ovat yllättäviä ja vaativat usein pientä vastetta niiden vaikutusten estämiseksi. Nykyisellään paikallisella tasolla, joka vastaa asukkaiden elinolojen ja palvelujen jatkuvuuden turvaamisesta, ei ole riittävää vastetta nopeaan tilannekehikseen. Uusi velvoite tuo paikalliselle tasolle uusia tehtäviä ilman resursseja. Uuden velvoitteen myötä ennen lain voimaantuloa tulee eri toimijoille osoittaa myös resurssit, selkeät prosessit ja työkalut velvoitteen hoitamiseen.

Valtionhallinnon viestinnän johtaminen: Ehdotuksen 27 §:ssä säädetään, että poikkeusoloissa ”valtionhallinnon viestinnän välitön johto voidaan määrätä valtioneuvoston kanslialle”. Mietintö selittää, että tämän sääntelyn tarkoituksena on ”turvata yhtenäisen, ymmärrettävän ja ajantasaisen tiedon välittäminen väestölle myös poikkeusoloissa”. Viestinnän eheyttä halutaan varmistaa ennen kaikkea keskitetyllä sisällön yhteensovittamisella.

Arvio/esitys: On tärkeää, että laajojen häiriötilanteiden aikana kansalaiset saavat yhdenmukaista tietoa ja että valtion johto voi nopeasti koordinoida viestintää. Mietinnössä ei kuitenkaan mainita kertaakaan käsitettä informaatioturvallisuus. Informaatioturvallisuus on olennainen osa kokonaisturvallisuutta, ja se vaatii laaja-alaista viranomaisten välistä yhteistyötä. Koska informaatioturvallisuuden merkitys korostuu lisätoimivaltuuksia käyttöönotettaessa, niin myös viranomaisten toimivaltuuksissa se tulee huomioida alueellisella ja paikallisella tasolla.

Poliisin resurssit ja toimivalta: Valmiuslakiesityksessä näkyy selkeä työnjako siviiliviranomaisten ja poliisin välillä. Lain mukaan valtioneuvosto voi poikkeusoloissa päättää liikkumisen ja oleskelun rajoituksista, mutta näiden rajoitusten käytännön valvonta kuuluu poliisille. Tämä tarkoittaa, että

strateginen päätöksenteko tapahtuu hallinnollisella tasolla, kun taas rajoitusten toimeenpano siirtyy kentälle poliisin vastuulle.

Arvio/esitys: Tällainen rakenne on ymmärrettävä, koska poliisi on operatiivinen viranomainen, joka pystyy toteuttamaan päätökset käytännössä. Laissa määritellään toimivalta ja vastuu, mutta ei juuri käsitellä sitä, millaista henkilöstö- ja työkuormaa laajamittainen rajoitusten valvonta aiheuttaa. Covid-19-poikkeusolojen aikana nähtiin konkreettisesti, että rajoitusten toimeenpano ei ole pelkkä hallinnollinen päätös, vaan käytännön operaatio, joka kuormittaa kenttäorganisaatiota nopeasti. Toimivaltuuksien lisäksi tulee arvioida myös toimeenpanokykyä.

Evakuoinnit ja väestön siirrot: Uudessa 15. luvussa säädetään väestön evakuoinnista ja väliaikaisesta majoittamisesta. Mietinnössä todetaan, että ehdotetun 153 §:n mukaan kiireellinen majoitus ja huolto ovat pääosin hyvinvointialueen vastuulla, kun nykyinen laki (122 §) määrää ne kunnille. Samalla painotetaan, että varsinaisen asumisen järjestelystä vastaavat jatkossakin kunnat. Eli HVA hoitaa alkuvaiheen evakuointikeskukset, kunnat pitävät huolta pitkäaikaisesta sijoittamisesta. Lisäksi mietinnössä todetaan, että kuntien ja HVA:n keskinäinen yhteistyö on välttämätöntä.

Arvio/esitys: Työryhmä haluaa tuoda esille sen, että evakuointia vastaanottavissa kunnissa ei mahdollisesti ole kykyä ottaa vastaan kaikkia. Tällöin väestösiirroissa on mahdollista syntyä suuria haasteita väestön siirtymisen välillä. Ehdotamme, että valmistelutekstiin lisätään lause, että poikkeusrahastoja tarvitaan kuntien tilojen käyttöön ja väestön hoitamiseen, mikäli määrä ylittyy. Käytäntö on sama kuin mitä 4.2.1 toteaa valtionosuuksien roolista.

Muut työryhmän mietintöä koskevat yleiset huomiot:

Kokonaisuutena uusi valmiuslaki vastaa hyvin eri toimijoiden joustavaan valmiuden säätelyyn yhteiskunnan eri tasoilla. Kokonaisturvallisuuden näkökulmasta mietinnössä on kuitenkin puutteita, jotka heijastuvat vahvasti paikalliselle tasolle. Kokonaisturvallisuuden asiantuntijaverkosto näkee, että kokonaisturvallisuuden yhteiskunnallinen toteutuminen vaatii vielä alueellisen ja paikallisen tason kommenttien huomioimista nykyiseen lakiesitykseen, jotta lain toteutuminen saadaan vietyä käytäntöön.

Kokonaisturvallisuuden asiantuntijaverkoston puolesta 26.2.2026

Timo Heinäaho

Puheenjohtaja

Heinäaho Timo

Kokonaisturvallisuuden asiantuntijaverkosto - kotuverkosto.fi:

Kokonaisturvallisuuden asiantuntijaverkosto yhdistää tutkijoita,

asiantuntijoita ja päättäjiä yhteisen tavoitteen ympärille: vahvan ja turvallisen Suomen rakentaminen.